

Annex 3: La programació de la ràdio local a Catalunya 2003

Maria Gutiérrez i Amparo Huertas

Presentació

L'evolució de la comunicació radiofònica local a Catalunya, des de la seva aparició, a finals de la dècada dels anys setanta del segle XX, fins a l'actualitat, fa que sigui necessari fer una reflexió sobre els paràmetres que la fonamenten. Si bé als inicis la comunicació radiofònica local es diferenciava de la general pel fet de disposar d'una cobertura reduïda, restringida a un espai geogràfic concret, i per tenir com a principal objectiu oferir uns continguts de proximitat, ara tant una característica com l'altra necessita un cert debat.

Respecte a la cobertura, actualment hi ha molts exemples d'emissions que no queden delimitades a una única localitat. Aquesta mena de pràctiques van des de la suma d'esforços per part de petites emissores per realitzar programes conjuntament fins a la creació d'emissores catalanes generalistes amb desconexions locals. A més a més, ja són moltes les ràdios que han començat a assajar l'emissió en línia a través de la World Wide Web i, d'aquesta manera, els programes es poden escoltar fàcilment arreu del món.

D'altra banda, la pràctica radiofònica ha revelat algunes dificultats a l'hora d'aplicar el concepte de *continguts de proximitat*. Aquests problemes poden ser diversos i, moltes vegades, responen a situacions força concretes. En destaquen alguns. En primer lloc, la manca d'un marc legal i regulador transparent i basat en criteris tècnics ha desdibuixat la ràdio *local*. D'altra banda, trobem la dificultat a l'hora de definir què significa local. Alguns professionals comenten la dificultat d'aplicar aquesta idea, atesa l'escassa capacitat de les petites localitats per generar informació d'interès i la concepció, de vegades massa reduccionista del concepte, que fa que el ventall de continguts sigui poc variat i, un fet encara més preocupant, tancat als canvis. La falta de recursos també pot suposar

problemes. Així, les emissores que disposen de plantilles professionals poden aplicar més fàcilment el principi de la proximitat als seus continguts que no pas aquelles que depenen gairebé exclusivament de la figura del col·laborador. I, a l'últim, també es pot parlar de la necessitat de crear gèneres i formats radiofònics capaços de respondre a aquesta peculiaritat de la comunicació local.

Els gèneres i els formats s'han definit a partir de les grans emissores, amb pressupostos i cobertures de major magnitud. La ràdio local ha de fer un esforç important per adaptar-los a les seves dimensions i, alhora, respondre a les demandes d'uns oients cada cop més exigents. L'audiència d'ara, més acostumada al consum de productes audiovisuals, no només reclama un contingut de proximitat sinó que també vol una programació de qualitat.

Les primeres experiències radiofòniques queden lluny. El naixement de la ràdio local va tenir lloc en unes circumstàncies específiques de la història de Catalunya. Així, a l'inici de la transició democràtica, les ràdios locals van néixer amb voluntat comunitària, i estaven lligades als municipis mitjançant els Ajuntaments. En l'actualitat, el panorama radiofònic català és ben diferent. Malgrat que continuen emetent un nombre considerable d'estacions municipals i també hi ha emissores lliures, la ràdio local comercial té una presència cada cop més destacada.

Recentment, s'ha tornat a obrir el debat sobre la comunicació radiofònica local arran de la propera apagada analògica. És evident que, en el marc d'aquesta reflexió, tots aquests aspectes no es poden marginar, tal com es pot desprendre dels estudis dels principals investigadors del sector (MARTÍ, 1996; CHAPARRO, 1998; BONET, 2001; PRADO i MORAGES, 2002 i SABÉS, 2002). Aquest treball, centrat en la programació de la ràdio local actual, té com a principal objectiu contribuir a aquest debat.

Per realitzar aquest estudi s'ha seleccionat una àmplia

mostra d'emissores locals (30) tenint en compte els següents aspectes:

- Que quedés representat tot el territori català. Així, les emissores analitzades es distribueixen de la següent manera:

Barcelona: Alt Penedès, Anoia, Bages, Baix Llobregat, Barcelonès, Maresme, Penedès, Vallès Occidental i Vallès Oriental.

Tarragona: Baix Camp, Montsià i Tarragonès.

Lleida: Segrià i Urgell.

Girona: Baix Empordà, Garrotxa, Gironès i la Selva.

- Que quedessin representats diferents models de programació. D'aquesta manera, es poden comparar les emissores que fan connexions amb altres emissores (Catalunya Ràdio, Catalunya Informació, Com Ràdio, etc.) i aquelles que només emeten producció pròpia. Cal assenyalar que no s'ha fet cap distinció entre emissores municipals i emissores privades, atès que la prioritat és l'anàlisi de les programacions independentment de la seva titularitat.

1. Temps d'emissió: producció pròpia i connexions

La tendència general de la ràdio local és emetre durant les vint-i-quatre hores dels set dies de la setmana, encara que no sempre tota la programació és de producció pròpia. Cada vegada són més les ràdios locals que connecten amb cadenes més grans, sobretot amb COM Ràdio i Catalunya Ràdio, ja que això els permet mantenir una oferta constant sota una mateixa freqüència. La continuïtat en l'emissió és important perquè, entre altres coses, facilita la fidelitat de l'oient, que no es veu obligat a moure el dial davant l'absència de programació.

La diversitat és el tret característic del conjunt d'estacions que emeten les vint-i-quatre hores del dia i que fan aquestes connexions. Tot i això, es poden distingir tres categories:

- Connexió inferior al 40% de l'emissió total. Es tracta d'una connexió selectiva que busca afegir a l'oferta de la ràdio local gèneres i formats que no poden desenvolupar amb els seus propis recursos. Potser per aquesta raó es detecta un predomini dels espais informatius. Així, per exemple, Ràdio Uldecona connecta amb RNE per oferir els butlletins horaris de dilluns a dissabte, mentre que Ràdio

Palamós i Ràdio Sant Cugat ho fan amb Catalunya Informació, de dilluns a diumenge.

- Connexió entre el 40 i el 60% de l'emissió total. En aquest apartat, s'agrupen les ràdios locals que, tot i que presenten un percentatge significatiu de programació pròpia, assoleixen la continuïtat gràcies a aquesta operació.

- Connexió superior al 60% de l'emissió total. Una estació que ofereix un percentatge tan alt de connexions s'acaba convertint en reemissor de la cadena escollida. Un exemple molt clar d'aquesta pràctica és Freqüència Girona que, de fet, només compta amb un programa de producció pròpia: *Girona avui*, un programa informatiu que emet de dilluns a divendres de les nou a les deu del matí. La resta d'emissions (97%) és en connexió amb COM Ràdio. En aquest grup, també hi ha Ràdio La Vall, amb un índex de connexió entorn del 64% de l'emissió total. Cap de les emissores analitzades de la província de Barcelona s'inclou en aquest apartat.

Per a les ràdios locals de graella permanent, el segment horari més difícil d'omplir és el de la matinada, fins i tot per a aquelles que compten amb pressupostos adequats, ja que l'escassa audiència potencial d'aquestes hores pot invalidar la inversió de recursos. Per solucionar-ho, les estratègies més recurrents són:

- Connexió amb una altra cadena. La majoria d'emissores que tenen convenis/contractes que els permeten aquestes connexions escullen omplir la matinada d'aquesta manera.

- Emissió de Música, sobretot amb el format de ràdio fórmula. L'aparició dels nous equips tecnològics que faciliten les tasques de producció i realització permeten la programació d'emissió continuada sense la presència d'un presentador. Per tant, és una opció idònia per a aquelles emissores que gestionen el cent per cent de la seva programació i que, per les característiques dels seus continguts, no es poden definir com a musicals.

- Redifusions. Aquesta és la pràctica menys habitual, tot i que l'actual tecnologia també ho permet. Una de les emissores que aplica aquesta estratègia és Ràdio Tiana, que omple les matinades amb redifusions d'Informació i d'Informació/Entreteniment, rendabilitzant així la producció pròpia.

La dificultat a l'hora d'abordar la matinada justifica que, en el cas de no disposar d'una graella permanent, l'opció més habitual sigui ocupar l'horari diürn dels set dies de la

setmana. Per exemple, Ràdio Ulldecona emet des dels quarts de nou del matí fins a les deu de la nit de dilluns a divendres; durant el cap de setmana redueix l'horari d'emissió, des de les nou del matí fins a les vuit del vespre.

No obstant aquesta tendència a omplir, si més no, l'horari diürn, encara hi ha algunes emissores amb un model d'emissió més propi dels inicis de les ràdios locals. La programació, en aquests casos, només cobreix el cap de setmana o bé queda restringida a les tardes dels dies feiners i a algun moment del cap de setmana. A més, en aquests casos, la producció pròpia acostuma assolir el cent per cent. Aquest és, per exemple, el patró de Ràdio Sant Hilari, coneguda també com *La veu de les Guílleries*.

2. Descripció general de la producció pròpia

L'anàlisi de la producció pròpia de les emissores seleccionades posa de manifest, en primer lloc, que la Música és el gènere que assoleix el percentatge més alt de presència. En algunes programacions arriba a superar el 50%.

En segon lloc, hi ha la Informació i la Informació/Entreteniment, amb uns percentatges molt diversos, ja que depenen del model programàtic de l'emissora. Depenent de l'emissora, la Informació pot ocupar des del 0 fins al 30% de la producció pròpia i la Informació/Entreteniment pot representar des del 0 fins al 50%.

En tercer lloc, hi ha els gèneres Cultura i Esport. El primer, malgrat que amb percentatges simbòlics, es desenvolupa a la majoria d'emissores i l'Esport, tot i que només assoleix percentatges significatius a la província de Barcelona, també forma part dels continguts locals.

Finalment, els gèneres amb menys incidència en la producció pròpia de les ràdios locals són: Participació, Juvenil, Infantil, Humor i Religió. Cal tenir present que, normalment, queden restringits a un únic espai radiofònic setmanal.

2.1. El gènere Música

La Música sempre és el gènere que ocupa més temps a les graelles de les emissores locals, però la diversitat quant a les estratègies aplicades sobre aquest gènere és el tret dominant. De fet, que diverses emissores coincideixin en un mateix percentatge de Música a la programació de

producció pròpia no significa automàticament que tinguin la mateixa importància. Així, dues emissores poden presentar dades quantitatives semblants i alhora aplicar decisions totalment oposades.

Per tal d'intentar facilitar la comprensió de les diferents estratègies detectades, s'han classificat les emissores en funció del percentatge que ocupa la Música en la seva producció pròpia. D'aquesta manera, es distingeixen tres models:

- Emissores que dediquen menys del 50% de la producció pròpia a la Música. Normalment, aquest baix índex es sinònim de la producció de programes musicals concrets, habitualment especialitzats en un estil o en una època, i també d'un major nombre de gèneres oferts. Aquestes dues característiques fan que l'emissió de Música sigui de més qualitat i l'oferta, en general, sigui més variada.

- Emissores que destinen entre el 50% i el 75% de la producció pròpia a la Música. Pertanyen a aquest model les emissores que fan servir la música majoritàriament per omplir les matinades i el cap de setmana, gairebé com si es tractés d'un element de continuïtat. Però també s'han d'incloure en aquest bloc les emissores amb un temps d'emissió inferior a les vint-i-quatre hores diàries i amb una presència de Música molt elevada. En aquest segon cas, predominen els espais de música especialitzada conduïts per col·laboradors de l'emissora.

- Emissores amb més del 75% de la producció pròpia dedicada a la Música. Òbviament, a aquest model pertanyen les emissores que, fins i tot amb una producció pròpia de quasi el cent per cent, es poden qualificar de musicals. S'hi detecta un important domini del format ràdio fórmula. Un altre tipus d'emissores que formen part d'aquest grup són les que, tenint un baix percentatge de producció pròpia, la dediquen a aquest gènere. Les seves graelles, com en el cas anterior, es poden modificar en funció dels col·laboradors.

En resum, a la vista dels models presentats, la música pot ser present com a contingut principal (radio fórmula), com a element de continuïtat o dins d'espais radiofònics específics, especialitzats o de temàtica variada. Per aquesta raó, a l'hora de valorar la presència de la Música a una graella local no només s'ha de tenir en compte el percentatge que representa dins de la seva producció pròpia, que acostuma a ser molt elevat, sinó també la funció que apleix.

Respecte als programes especialitzats oferts pel conjunt de les ràdios locals, la diversitat d'estils musicals és la principal característica. No obstant això, es detecta que l'especialització tractada per més emissores és la de música d'origen català, sobretot dels sons més tradicionals. Gairebé totes les emissores tenen un espai dedicat a les sardanes. En canvi, és difícil trobar productes radiofònics especialitzats en ritmes més moderns, com ara l'ska. Un dels programes més emblemàtics és *Altaveu*, de Ràdio Sant Boi, dedicat al festival del mateix nom. També cal destacar *Kandy Pop*, de Ràdio Tàrraga, dedicat a la música independent i d'avantguarda.

Altres estils amb una presència bastant rellevant són, en ordre de prelación: house-dance, pop-rock, heavy, blues-jazz, country i clàssica. També apareixen, encara que de manera poc significativa, la música antiga i la música ètnica, i, fins i tot, especialitzacions encara més minoritàries i poc habituals a les ràdios generalistes, com per exemple la música orquestral, la lírica o la sarsuela. Una de les ofertes musicals més peculiars és la de Ràdio Ciutat de Badalona. Aquesta emissora té espais especialitzats en música indopakistanesa, àrab, flamenca, llatina i música antiga, entre altres.

Dins d'aquest gènere programàtic, els espais anomenats "de peticions" o "música a la carta" permeten la participació dels ciutadans i ciutadanes justificada per la sol·licitud de temes musicals. Ara bé, són escassos els exemples que s'han detectat d'aquesta pràctica; normalment apareixen les tardes dels dies feiners.

Una altra manera d'afavorir la presència dels continguts de proximitat a la programació musical radiofònica la trobem a Ràdio Sabadell. Aquesta localitat té una zona d'oci nocturn per als joves que es coneix amb el nom de Zona Hermètica. L'emissora emet la nit del dissabte i la matinada del diumenge el programa *Nit hermètica*, on es barreja la música amb connexions des de diferents locals, ja que un dels seus objectius és promocionar aquest indret de la ciutat.

2.2. El gènere Informació

La majoria de les cadenes disposen d'espais informatius dedicats a l'actualitat més pròxima. De fet, el més habitual és oferir com a mínim un servei informatiu principal de dilluns a divendres.

No obstant això, per a algunes estacions la Informació té una funció merament simbòlica. Hi ha emissores locals que redueixen la seva oferta informativa de proximitat a un únic espai setmanal. En aquests casos, el programa en qüestió sol estar dedicat de manera íntegra a l'ajuntament. Un dels formats més habituals és l'entrevista a l'alcalde o a algun regidor que actua com a representant del consistori, encara que també hi ha casos de transmissions dels plens de l'ajuntament (per exemple, a Ràdio Sant Celoni). Cal dir que aquest tipus de transmissions van començar a emetre's durant la transició democràtica, moment de la creació d'un gran nombre d'emissores locals. En aquells moments, la retransmissió "en brut" de l'activitat del consistori era garantia de transparència total.

Els majors índexs de presència d'Informació corresponen a les estacions amb graelles en les quals la Música no arriba a assolir el 50% de la producció pròpia total. Per contra, els percentatges més baixos es localitzen entre aquelles emissores on la Música supera el 50% de la programació.

Tot i això, hi ha programacions en les quals, malgrat una alta incidència de la Música, la Informació aconsegueix superar el 10%, com és el cas de Ràdio Calella, Segre Ràdio o Ràdio Sant Cugat. Aquesta última destina a la Informació entorn del 24% de la seva producció pròpia. Les graelles de totes tres s'articulen de manera diferent, però el més important és que la Informació destaca per sobre d'altres emissores similars. Ràdio Calella, a banda dels dos serveis principals, emet a cada punt horari butlletins informatius locals, situació que es repeteix a Segre Ràdio. L'estratègia de Ràdio Sant Cugat és força diferent, atès que organitza la graella en forma de hot-clock, cosa que l'obliga a produir píndoles informatives que s'han d'emetre al llarg de la jornada radiofònica. Sigui quina sigui l'opció, el més important és la possibilitat que té l'oient d'estar informat dels esdeveniments més importants del seu entorn al llarg de tot el dia.

Quant als serveis informatius principals, les estratègies programàtiques de les ràdios locals que els incorporen són diverses:

- Ubicació a la graella. Moltes emissores concentren aquests espais en els dies feiners, i fan desaparèixer la Informació durant el cap de setmana. Però també es poden trobar serveis que arriben fins al dissabte o, fins i tot, al

diumenge, sobretot a les estacions pròximes a la ciutat de Barcelona.

- Nombre de serveis principals. Les més interessades per l'actualitat local arriben a oferir tres serveis principals informatius diaris durant els dies feiners, però també hi ha bastants exemples de dos serveis principals i de només un.

La producció de tres noticiaris diaris suposa un gran esforç per a una emissora local. Segons l'anàlisi de la mostra, les estacions que segueixen aquest model presenten característiques diferents, i fan difícil la formulació d'una estratègia programàtica d'acord amb unes determinades condicions geogràfiques, econòmiques, etc. Hi ha emissores que tenen una experiència comunicativa consolidada com Ràdio Arenys; n'hi ha que són pròximes a la ciutat de Barcelona, com per exemple Ràdio L'Hospitalet; però també n'hi ha d'altres que estan més lluny, com Ràdio Tarragona. A més, la magnitud del municipi tampoc no sembla influir en el seguiment d'aquesta estratègia programàtica; és el cas, per exemple, de Ràdio Tiana.

De tota manera, quan incorporen tres grans informatius, normalment el primer actua com a *Magazín Despertador* i els altres dos com a serveis principals al migdia i a la franja horària vespre-nit. El primer s'acostuma a emetre pels volts de les vuit del matí, el segon a la una del migdia i el tercer a dos quarts de vuit del vespre. Si el nombre de serveis de notícies és inferior, no s'observa una política d'ubicació horària més o menys unitària.

Ara bé, la tendència dominant és ubicar els serveis informatius als mateixos segments horaris que les ràdios generalistes. De fet, les emissores locals que fan desconexions selectives per incorporar els informatius de cadenes més grans, acostumen a oferir el servi principal de producció pròpia immediatament després de la connexió. Exemples com el de Ràdio Palamós, que emet el seu servei principal dels dies feiners entre les 16:45 i les 17:07 hores, no són gens habituals.

- Redifusions. Algunes emissores opten per la redifusió dels serveis principals informatius. D'aquesta manera, per exemple, una emissora que només ofereix un servei informatiu cada dia feiner pot programar-lo més d'un cop, i arribar fins a tres emissions diàries, com passa a Canal 20 Ràdio Olèrdola. Tot i que això pot significar una pèrdua de valor informatiu, també és cert que assegura un major impacte entre l'audiència i contribueix a augmentar el nombre

d'oients potencials.

- Contingut. La qualitat i la quantitat dels temes que conformen aquests serveis depenen en bona part dels recursos disponibles, que varien substancialment d'una emissora a una altra.

Encara que no és el més habitual, algunes estacions afegeixen al seu servei principal butlletins horaris locals. Són fonamentalment els recursos humans disponibles els que determinen una major o menor presència en la graella, és a dir, una emissió a cada punt horari o restringida a una determinada franja, ja sigui matí o tarda. Aquesta segona modalitat és una de les més comunes, segons l'anàlisi de la mostra.

Les emissores amb els índexs més alts d'Informació acostumen a distingir quatre àrees: municipal, local, comarcal i general. Els dos primers apartats es desenvolupen en l'àmbit de la producció pròpia. En canvi, per abordar la informació comarcal, s'estan consolidant les agrupacions de ràdios locals. Per exemple, Ràdio Cornellà, Ràdio Desvern, Ràdio Sellarés, Ràdio Castelldefels, El Prat Ràdio, Ràdio Sant Feliu, Ràdio Sant Vicenç i Ràdio Sant Boi comparteixen l'informatiu comarcal del Baix Llobregat. A l'últim, la informació general s'acostuma a oferir a través les connexions amb altres cadenes.

Respecte als programes informatius especialitzats en temàtiques específiques, tenen poca rellevància a les graelles locals. Segons l'anàlisi, les emissores que treballen més especialitzacions es troben a les comarques de Barcelona. Com a exemple més significatiu, cal destacar Ràdio Sant Boi que, entre altres, ofereix de dilluns a divendres de les set a dos quarts de vuit del vespre un programa especialitzat diferent. Cal ressaltar *Viure la diferència*, un espai que coincideix amb l'any europeu dels discapacitats.

Com que hi ha poca dedicació a les especialitzacions, no ens sembla adient parlar de les temàtiques més comunes. No obstant això, és significatiu comentar aspectes relacionats amb la tauromàquia. Segons les dades que apareixen a www.torosbarcelona.com, són quatre les emissores locals de Catalunya que ofereixen aquesta mena de programes. Estan situades a l'Hospitalet, Badalona i Sant Boi. Encara que el nombre és molt reduït, s'ha de destacar perquè són programes força consolidats a les seves graelles. Així, per exemple, *Los toros* és un espai degà de Ràdio L'Hospitalet. Fa més de vint anys que està

en antena i presenta l'actualitat taurina i inclou connexions amb totes les places d'Espanya i del món, segons les dades que apareixen a la web de l'emissora.

Una altra temàtica interessant d'analitzar és el món de la pagesia. S'han trobat dos exemples, un a Freqüència Lleida (*Freqüència Agrària*: dissabtes de vuit a nou del matí) i un altre a Ràdio La Vall, emissora municipal de les Preses (*L'hora d'en Paré*: diumenges de 14.00 a 15.00 hores). Aquest últim espai fa més de tretze anys que està en antena i tracta temes relacionats amb la pagesia i la ramaderia a la Vall d'en Bas.

La presència d'entrevistes personals a personatges locals també ha sigut un punt estudiat en detall. Aquest format adquireix una gran importància ja que permet, per una banda, la creació d'un arxiu fonogràfic i, per l'altra, la reconstrucció oral de la història de la localitat. El valor d'aquesta operació és incalculable. Amb tot, tampoc no se n'han trobat gaires productes radiofònics. Mereix una menció especial Ràdio Palamós, que continua emetent *Hostes*, els dimecres de 16.00 a 16:30 hores, un espai que va guanyar el Premi Memorial Ignasi Ponti l'any 1998.

De la mateixa manera que per afrontar la informació comarcal es formen agrupacions, també s'estableixen relacions entre emissores per tal de poder ampliar el ventall de temàtiques. Per exemple, l'emissora lliure d'Olot Ràdio 90 emet un programa especialitzat en la comunicació audiovisual, *El món de les ones*, realitzat per Punt 6 (Reus).

Però un dels projectes radiofònics més interessants és el denominat "Ones per la diversitat". Seguint aquesta iniciativa, Tarragona Ràdio vol impulsar el programa *Entre amics*, espai dedicat als immigrants no comunitaris residents al Tarragonès. Es realitza en col·laboració amb el Consell Comarcal i s'emet en català, castellà i àrab.

Pel que fa a exemples de ràdios que emeten en llengües estrangeres, cal destacar que Ràdio Ulldecona ofereix gairebé un terç de la seva informació en alemany.

2.3. El gènere Informació/Entreteniment

Aquest gènere és present a gairebé totes les graelles analitzades, però la seva presència i el seu tractament són, una vegada més, molt variats. Hi ha emissores que només el programen els dies feiners, com per exemple Ràdio Vilafranca, Ràdio Tortosa i Alcanar Ràdio. En aquests

casos, el format més habitual és el Magazín Matí i el Magazín Tarda, tot i que també és pot trobar el Magazín Despertador i el Magazín Nit, com és el cas de Ràdio Cardedeu. Hi ha ràdios locals que els concentren durant el cap de setmana, com Ràdio Sant Cugat, Ràdio Capellades i Ràdio Sant Hilari, que normalment tenen un espai amb emissió dissabte i diumenge (Magazín de Cap de setmana), tot i que també pot ser una producció d'una única edició setmanal.

Seguint el model de les emissores generalistes, els magazins dels dies feiners es construeixen a partir d'entrevistes i seccions fixes sobre temàtiques diverses. A grans trets, els continguts d'aquests espais i la seva adequació a les condicions locals són:

a) Història de la localitat i, fins i tot, de la comarca. El magazín *El cafè de l'Orient*, de Ràdio Palamós, conté dues seccions per apropar-se a la història del municipi i a la de la comarca.

b) Actualitat local, amb una forta presència de la política. Així, és habitual que inclogui una entrevista a l'alcalde i/o es facin tertúlies entre regidors, com en el Magazín Matí *Tortosa avui*, de Ràdio Tortosa, i el de Ràdio Ciutat de Badalona, *Bdn*, entre altres.

c) Cultura i oci. Les seccions sobre cinema acostumen a parlar de les estrenes a la localitat i als voltants. Alguns magazins informen sobre activitats de les associacions de la localitat. Tot i que són molt escasses, també hi ha seccions que aborden la interculturalitat, com *Entre cultures*, al programa *Tortosa avui*, de Ràdio Tortosa.

d) Serveis. La salut, el consum, la gastronomia i els consells per a la llar són altres temes que es tracten habitualment.

Aquesta estructura basada en seccions breus afavoreix la col·laboració d'entitats i associacions. D'aquesta manera, aquests col·lectius poden participar en la programació radiofònica sense haver d'assumir la responsabilitat total d'un programa. Així, per exemple, el Centre d'Ocupació de l'ISSET participa al Magazín Matí *Tortosa avui* i l'Agrupació teatral La Gespa s'encarrega d'una secció d'Humor al Magazín Tarda de Palamós, *El cafè de l'Orient*.

Una altra forma de propiciar la participació ciutadana en la programació de l'emissora és destinant cadascuna de les edicions d'un Magazín a un tema diferent. Aquest és el cas, per exemple, de *Les tardes tal com som*, el Magazín Tarda

de Ràdio Arenys. Un dia es dona veu a la gent gran, un altre als joves, etc. Aquesta estratègia possibilita, d'una banda, l'existència d'una programació estable, ja que cada dia a la mateixa hora s'emeta el mateix programa; i d'una altra banda, actua de dinamitzador social, ja que propicia l'aparició de diferents col·lectius i realitats.

Si bé aquestes dues fórmules són les més habituals, també s'han detectat altres experiències, com la d'Alcanar Ràdio. L'emissora disposa de bústies repartides arreu de la població, en les quals els vilatans poden lliurar els missatges amb les informacions i opinions que consideren més adients; durant l'emissió del *Magazín Matí* es llegeixen aquests missatges.

Entre les emissores que desenvolupen el gènere Informació/Entreteniment durant el cap de setmana, es detecten dues estratègies diferents: major incidència de continguts de caire informatiu o major presència de continguts frívols. El fet de declinar-se cap a una o altra radica fonamentalment en el disseny general de la graella. Per exemple, a Ràdio Capellades el percentatge total d'Informació és baix i, probablement per aquesta raó, fa prevaler la Informació sobre l'Entreteniment en el seu *magazín* del dissabte.

El gènere de la Informació/Entreteniment i el format del *magazín* afavoreixen l'experimentació amb l'ús del llenguatge radiofònic. Per aquesta raó, no ha de sorprendre que sigui aquí on es trobin les propostes més significatives des d'aquest punt de vista. Un dels programes més peculiars és el *Magazín de Cap de Setmana* de Ràdio L'Hospitalet, *Cotton Club*, que els seus creadors defineixen com "...un espai físic (el Cotton Club) on viuen personatges de diferents orígens i amb diferents punts de vista". Són tres: el propietari, el bàrman i una bella dama, que conversen amb els convidats sobre l'actualitat i la cultura. En aquest apartat, també s'ha d'incloure el programa de Ràdio Ciutat de Badalona *Amb tot el respecte*, que s'emeta els dissabtes de 18.00 a 20.00 hores, i en el qual es barregen, entre altres elements, entrevistes i humor, enmig d'un paisatge ple de personatges curiosos: Llapis, Dr. Fimossis, Don Nadie, Lluïsa, etc. Aquest tipus de propostes permeten un major aprofitament de la capacitat expressiva del mitjà.

Però també es programen *magazins* més pròxims a la concepció clàssica del format. Un dels millors exemples el

trobem a Ràdio Sant Celoni, *Pessics de poble*. El *magazín*, que s'emeta els dimarts de 21.00 a 23.00 hores, conté diferents seccions: *La pilota del món* (reflexions), *Oh, velles xirruques* (rutes pel Montseny), *La cuina a Sils* (gastronomia), a més de les dedicades al cinema, les drogues, les plantes i l'astrologia. Aquesta última secció la presenta una entitat de la localitat.

Quan aquest gènere es dedica a una temàtica específica, fet poc habitual, la més recurrent és la gastronomia. Un exemple: *Marinesca* (Ràdio Palamós). Aquest programa compta amb la col·laboració de l'Aula Gastronòmica de l'Empordà i barreja els continguts i els consells amb la promoció dels restaurants de la zona.

Malgrat que amb un pes escàs, també apareixen programes sobre viatges (per exemple: *Les Kimbambes*, de Ràdio Palamós) o especialitzats en aspectes històrics de la localitat/comarca (per exemple: *Tal com som*, de Ràdio Uldecona; o *Un passeig per Lleida*, a Freqüència Lleida). Una altre tema present és la Salut. S'ha trobat un exemple interessant d'aquesta especialitat. Es tracta de *La solta i la volta*, a Ràdio Calella, que afronta el tema des d'una perspectiva molt àmplia, segons s'explicita a la web de l'emissora: "Quantes vegades ens hem preguntat el perquè de tantes i tantes coses que, a priori, semblen no tenir ni solta ni volta. Per què els nostres fills es comporten d'una o altra manera, si és normal que tinguem mal de cap tan sovint, si podem atribuir a l'edat determinats mals o manies, el canvi sobtat del nostre caràcter...".

Pel que fa a la Informació/Entreteniment adreçada a públics específics, els exemples més habituals fan referència a la tercera edat i als joves. Ràdio Tortosa emet *La veu dels jubilats* (divendres de 12.00 a 12:30 hores). El programa, segons el defineix la mateixa emissora, tracta dels temes que afecten i que interessen a les persones de la tercera edat i inclou entrevistes, música i literatura. *La carpeta de l'avi* (divendres de deu a onze del matí), que emet Ràdio Castellar, ofereix un enfocament similar. Respecte als adreçats als joves, solen coincidir amb els *magazins* programats per al cap de setmana.

2.4. El gènere Cultura

Tot i que acostuma a ocupar escasses hores d'emissió, la Cultura és present a la majoria de les graelles de les emissores locals. A més a més, s'ha de considerar que la

seva absència en forma de programa no ha de significar forçosament un desinterès cap a aquest gènere, ja que els continguts de caire cultural acostumen a aparèixer en forma de secció en el marc dels magazins, qualificats com a Informació/Entreteniment.

De les emissores analitzades, Freqüència Lleida és la que dedica menys temps al gènere Cultura amb un format específic: trenta minuts a la setmana. L'estació lleidatana emet una agenda de les activitats culturals i de lleure de Lleida i comarques els divendres a les 13:30 hores, amb el programa *La revista de cultura*. A l'altre extrem, hi ha Ràdio Sant Cugat. La proposta d'aquesta ràdio del Vallès Occidental, que emet més de sis hores de contingut cultural a la setmana, és força interessant, ja que, a més de programes específics culturals, ofereix píndoles breus durant els dies feiners i, d'aquesta manera, la Cultura queda molt repartida per tota la seva graella. Aquesta és, de nou, una conseqüència de l'organització actual dels seus continguts en *hot-clock*.

L'interès per aquest gènere queda demostrat quan s'observa que emissores amb baixos percentatges de producció pròpia i/o amb poques hores d'emissió dediquen un espai de la seva graella a programes específicament culturals. És el cas, per exemple, de Ràdio Cardedeu, que només emet disset hores i inclou un programa sobre cinema, *Estos no son los androides que buscáis*. Un altre exemple el trobem a Sant Hilari de Sacalm; aquesta emissora municipal acompanya la seva Música amb un programa on la Cultura té una elevada presència.

Un fet encara més interessant és el protagonitzat per algunes emissores locals musicals. Així, per exemple, l'emissora lliure Ràdio 90, que emet les vint-i-quatre hores del dia i dedica el 97% de les seves emissions a la Música, inclou també espais culturals. Durant el cap de setmana, aquesta emissora d'Olot informa sobre les activitats de les entitats locals i de la comarca alhora que s'acosta a altres àmbits culturals (llibres, fanzines, pel·lícules, etc.).

Els productes radiofònics més habituals són els de contingut variat (cinema, llibres, teatre i música, bàsicament) i els especialitzats en cinema. De fet, és aquesta última modalitat la que engloba més programes. Els espais dedicats al cinema acostumen a parlar sobre les estrenes a la localitat/comarca, tot i que també hi poden haver referències més globals. Per exemple, *De cine* (Ràdio

Palamós) està presentat per dos locutors, un des de Palamós i un altre des de Barcelona.

És a dir, tot i que hi ha espais dedicats a les entitats locals/comarcals, no són els més abundants. Destaquem *El cafè de Varsòvia* per la seva periodicitat, ja que s'emet de dilluns a divendres de 17:15 a 18.00 hores a Cerdanyola Ràdio.

Altres temàtiques que apareixen com a contingut íntegre d'un espai, tot i que molt puntualment, són el teatre, la dansa, la literatura i la poesia. Segons les dades que s'extreuen de l'anàlisi, la poesia sembla que és, d'entre aquests temes, el més tractat: *Contes i poesia*, a Tarragona Ràdio, i *Un petó de bona nit*, a Ràdio Sant Cugat, per exemple.

Aquesta mena de programes poden afavorir la col·laboració de les entitats culturals. Però són pocs els exemples trobats en aquesta línia. De fet, planificacions com la de Canal 20 Ràdio Olèrdola, que inclou un espai sobre l'activitat castellera, una de les més tradicionals de la cultura catalana, no és el més habitual. Aquesta presència reduïda de temes minoritaris, fa necessari remarcar experiències com la de Ràdio La Vall. L'emissora municipal de les Presses fa un programa dedicat a la dansa que està presentat per un ballador de l'Esbart Dansaire Marboleny del poble.

Respecte la cultura adreçada a nínxols d'audiència, s'ha trobat un exemple d'espai dedicat als homosexuals. Ràdio L'Hospitalet emet *La chaise longue*, definit per l'emissora com "un programa amb vocació d'oferir una informació alternativa i relaxada sobre les possibilitats de lleure de l'Hospitalet i Barcelona, dedicant una atenció especial als locals amb més *glamour* i als ambients gai".

2.5. El gènere Esport

L'actualitat esportiva local/comarcal a penes és present a les emissores locals. De fet, la majoria no inclou aquest gènere a la seva producció pròpia o hi dedica molt poc espai. Ara bé, per parlar d'aquest gènere, cal diferenciar les emissores de les comarques de Barcelona de la resta. Les barcelonines tendeixen a incloure un servei principal esportiu els dies feiners; fins i tot n'hi ha que arriben a incloure'n dos. Per exemple, Ràdio Vilafranca i Ràdio Ciutat de Badalona n'emeten un al migdia i un altre a la nit.

Respecte a les retransmissions esportives d'esdeveniments locals, no hi ha gaires exemples. Tarragona Ràdio, a més de tenir un espai setmanal dedicat al club gimnàstic de

Tarragona, retransmet els partits del Nàstic i del Club Bàsquet Tarragona. Ràdio Palamós fa el seguiment del Palamós Club de Futbol a la Segona Divisió B i a la Copa Federació. Ràdio Sabadell retransmet els partits del CE Sabadell i Cerdanyola Ràdio retransmet els de la seva localitat.

Tot i que l'esport dominant és el futbol, moltes emissores locals asseguren que tenen en compte altres activitats, sobretot el hoquei i el bàsquet. Per exemple, Ràdio Calella, al programa *La banqueta* (dilluns de 21.00 a 22.00 hores), tracta, a més del futbol, del bàsquet, el tennis taula i el handbol. Els esports relacionats amb el món del motor es poden arribar a situar a l'alçada del futbol quan hi ha esdeveniments puntuals.

Per la seva capacitat de promoure el moviment associatiu, mereixen un comentari especial projectes com els premis Esports en Marxa, de Ràdio Sant Cugat, com a reconeixement a les entitats esportives sancugatenques.

2.6. El gènere Participació

Des de l'inici de la ràdio, els programes basats en la participació ciutadana s'han considerat com un element diferenciador d'aquest mitjà respecte als altres. En canvi, l'anàlisi de la realitat radiofònica ens descobreix que el gènere Participació gairebé no té presència a les emissions.

Si bé es cert que la participació apareix com un apartat dins d'altres espais, no acostuma a ser la columna vertebral de programes concrets. Del conjunt d'emissores analitzades, l'única que aposta de manera significativa per aquest gènere és Tarragona Ràdio. L'espai *La mar de bé* s'emet de dilluns a divendres de 12.00 a 13:30 hores: "Programa de participació ciutadana a través de concursos i espais de temàtica diversa i especialitzada: llibres, consum, gastronomia, història de Tarragona, bellesa", segons s'informa a la web de l'emissora.

2.7. El gènere Juvenil

El gènere Juvenil té una presència ben reduïda dins la programació de la ràdio local. En general, els pocs programes que hi ha es localitzen les tardes dels dies feiners o bé els caps de setmana. El contingut predominant és la música.

No obstant això, també és cert que hi ha projectes molt interessants amb l'objectiu d'afavorir la implicació dels joves a la ràdio. Hi ha emissores que disposen d'una Escola

Taller i també es poden trobar casos de convenis amb els centres de la localitat. Cal ressaltar Ràdio Palamós, una emissora que produeix l'espai *Arrel jove* amb la col·laboració dels centres de l'institut d'ensenyament secundari i de l'escola Vedruna de Palamós. Els alumnes de batxillerat de tots dos centres han acceptat dedicar els seus crèdits de recerca a aquest experiment radiofònic. D'aquesta manera, són els joves els que es responsabilitzen de la producció i la realització del programa.

2.8. El gènere Infantil

Algunes emissores inclouen un programa infantil a la seva graella. És el cas, per exemple, de Freqüència Lleida, amb *El núvol*, i de Ràdio La Vall, amb *Fem xerinxola*. S'acostumen a emetre els dissabtes, normalment al matí.

El més habitual és trobar programes de contingut variat, tot i que també apareixen programes especialitzats en música infantil. Un exemple d'aquestes característiques el trobem a Ràdio Arenys.

2.9. El gènere Humor

La seva presència és irrellevant ja que apareix en poques emissores i amb un temps d'emissió força reduït. Tot i això, s'ha decidit observar-lo amb una certa atenció, perquè és un gènere habitual a les graelles de les ràdios generalistes catalanes.

Ràdio Sabadell emet de dilluns a divendres el programa *Sí o què?* entre les 12.00 i les 13:30 hores. Una altra emissora que també aposta per aquest gènere és Ràdio L'Hospitalet, que presenta dos programes d'humor: *Más se perdió en Cuba...* i *Aprovechando que soy gato*.

2.10. El gènere Religió

Malgrat que quan és present el seu percentatge és ínfim, també és cert que moltes emissores dediquen un espai de la seva graella a aquest gènere, en concret a la religió cristiana. Els continguts més habituals són la retransmissió de la missa, però també s'emeten magazins fets pels bisbats de cada diòcesi. També s'han detectat programes dedicats a l'Església evangèlica a algunes graelles, com *Porta a l'esperança*, de Tarragona Ràdio.

Destaca en aquest apartat l'activitat del bisbat de Girona, que no només produeix continguts religiosos sinó també musicals, com ara programes de jazz, blues o country.

3. Conclusions

La diversitat és el tret característic en la programació radiofònica de les ràdios locals analitzades l'any 2003. Per això és impossible parlar d'estratègies programàtiques, perquè hi ha diversitat territorial, diversitat de cobertura, diversitat pel que fa al nombre d'oients potencials, etc. Així, tot i que es poden definir quatre aspectes globals, les pràctiques radiofòniques de les emissores que els apliquen són força variades:

- La tendència és elaborar graelles permanents, que omplin les vint-i-quatre hores del dia. Algunes estacions recorren a la connexió amb cadenes més grans, com per exemple Alcanar Ràdio, Ràdio Santpedor, Ràdio Valira, Ràdio Vilafranca, etc.; unes altres recorren a l'emissió de música com a element de continuïtat, com Segre Ràdio, Ràdio Sant Cugat, Ràdio 90, Ràdio Sabadell, Ràdio Calella, entre altres; i també hi ha, en un grup menys nombrós, estacions que opten per la redifusió, com Ràdio Tiana.

- La majoria de les cadenes connecten amb cadenes més grans, però l'objectiu no és sempre el mateix. La connexió pot ser selectiva, destinada a incorporar a la graella local gèneres difícils d'elaborar per a una ràdio local, o pot servir per oferir una programació constant. Ara bé, també hi ha casos en què l'estació local sembla que sigui un simple reemissor, com per exemple Freqüència Lleida, Freqüència Girona i Alcanar Ràdio.

- El gènere Música gairebé sempre és el que ocupa més temps d'emissió, però això no vol dir que la ràdio musical sigui la protagonista de la comunicació radiofònica local, ja que la causa d'aquest elevat tant per cent pot ser, d'una banda, per l'emissió de programes ben definits, com ara els especialitzats, i, de l'altra, per omplir les matinades, dues estratègies que no tenen res a veure amb la ràdio fórmula musical.

- Per bé que encara no està gaire estesa, una altra tendència és la creació de mancomunitats comunicatives. Diferents emissores s'uneixen per elaborar conjuntament productes o intercanviar-los. Aquesta manera de fer predomina a l'hora d'abordar la Informació, ja sigui per intercanviar notícies o per coproduir un servei principal de notícies comarcal, com és el cas d'algunes emissores del Baix Llobregat o de les associades a EMUTE, ens creat a les Terres de l'Ebre.

Entre aquesta diversitat, hi ha casos de cadenes amb un esforç important darrere la seva programació. Així, les emissores que omplen les seves graelles intentant trobar un equilibri quant als gèneres programàtics oferts, ja sigui amb una connexió selectiva amb una gran cadena, associant-se amb altres emissores locals o rendabilitzant la producció pròpia amb redifusions, es poden considerar com a exemples d'aquesta voluntat.

L'anàlisi del tractament de la Informació i la Informació/Entreteniment també permet descobrir estratègies força recomanables i ja aplicades per moltes emissores:

- Informació. Les graelles locals tendeixen a incloure serveis principals informatius. Aquests espais, que substitueixen i/o complementen els protagonitzats pels ajuntaments, permeten tractar l'actualitat en un sentit ampli.

- Informació/Entreteniment. La ràdio local tendeix a desenvolupar magazins de llarga durada, sobretot el Magazín Matí i el Magazín Tarda, amb seccions fixes amb continguts d'interès local. Aquesta estratègia els permet, a més, competir amb els magazins de les grans cadenes.

L'Esport i la Cultura reben un tractament més secundari:

- Esport. Aquest gènere no és present a la majoria d'emissores. És cert que les retransmissions esportives requereixen recursos que no totes les emissores tenen al seu abast, però també és cert que l'esport és una activitat cívica amb un fort component de dinamització social. De la mateixa manera que per resoldre la informació local s'ha optat per la col·laboració entre estacions, per tractar els Esports també es podrien crear projectes d'aquesta mena.

- Cultura. Com també queda palès a les ràdios generalistes, aquest gènere té una presència simbòlica en el cas de formar part de la programació. Respecte a les temàtiques tractades, la ràdio local sobreestima el cinema, igual que les ràdios generalistes, tot i que també tenen certa rellevància els programes especialitzats en poesia.

Però les estratègies programàtiques no tan sols s'han de preocupar per l'emissió de continguts de proximitat, sinó també per promoure la participació, ja sigui a títol individual o col·lectiu (associacions i entitats). No es tracta tan sols de programar el gènere Participació, sinó també que els oients/ciutadans s'impliquin amb la ràdio de la seva localitat. Hi ha algun exemple, com el programa de Ràdio Palamós Arrel jove, en la producció del qual participen els estudiants de dos centres d'ensenyament secundari de la

població com a crèdits acadèmics.

Tothom està d'acord amb el fet que els ciutadans i ciutadanes han de poder actuar com a font d'informació, però són poques les emissores que han creat les vies d'accés necessàries, o bé, si les han creades, no són prou clares. Una de les opcions disponibles per promoure aquesta mena de participació és la que consisteix a inserir en la programació falques-incentiu, que informen sobre què s'ha de fer per proposar temes.

Els magazins llargs estructurats en seccions afavoreixen la col·laboració ciutadana. De fet, hi ha moltes seccions produïdes i realitzades per entitats i associacions locals, ja que a aquests col·lectius els resulta més senzill responsabilitzar-se d'una secció que no pas d'un espai sencer.

A l'hora d'atendre col·lectius socials específics, aquest estudi revela que són els joves els més afavorits. A més dels molts espais musicals adreçats a ells, també hi ha programes on se'ls dona veu. Ara bé, la ràdio local també obre els micròfons a la tercera edat amb programes en els quals predomina la informació. I a l'últim, cal assenyalar l'interès d'emissores vers la integració a Catalunya dels immigrants extracomunitaris, principal objectiu dels títols adreçats a aquest col·lectiu.

Bibliografia

BONET, M. (2001) *La transformació de la ràdio local a Catalunya. Perspectives de futur*. Barcelona: Col·legi de Periodistes de Catalunya, núm. 3.

CHAPARRO, M. (1998) *Ràdio pública local*. Sevilla: Fragua Editorial.

MARTÍ, J.M. (1996) *La ràdio a Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Centre d'Investigació de a Comunicació.

PRADO, E. i MORAGAS, M. de (2002) *Les televisions locals a Catalunya*. Barcelona: Consell de l'Audiovisual de Catalunya, *Quaderns del CAC*.

SABÉS, F. (2002) *La radio y la televisión local en Aragón*. Lleida: Milenio.

Relació d'emissores

Emissora	Freqüència	Web
Alcanar Ràdio	107.5 FM	www.geocities.com/TheTropics/Shores/8069/radio.hmt
Canal 20 Ràdio Olèrdola	107.0 FM	www.ajolerdola.com
Freqüència Girona	92.7 FM	www.comemissores.com/fgirona
Freqüència Lleida	95.2 FM	www.comeemissores.com/flleida
Punt 6 Camp	99.8 FM	www.estil.net/punt6cam
Ràdio 90	101.3 FM	www.geocities.com/SunsentStrip/alley/9090/programa.htm
Ràdio Arenys	91.2 FM	www.radioarenys.com
Ràdio Calella	107.9	www.radiocalella.com
Ràdio Capellades	104.7 FM	www.radiocapellades.net
Ràdio Cardedeu	90.7 FM	www.cardedeu.org
Ràdio Castellar	87.6 FM	www.ajcastellar.es
Ràdio Cerdanyola	105.3	www.cerdanyolaradio.com
Ràdio Ciutat de Badalona	94.4 FM	www.rcb.es
Ràdio L'Hospitalet	96.3 FM	www.canal-h.net
Ràdio La Vall	107.6 FM	www.radiolavall.com
Ràdio Palamós	107.5 FM	www.radiopalamos.com
Ràdio Sabadell	94.6 FM	www.radiosabadell.fm
Ràdio Sant Boi	89.4 FM	www.stboi.es
Ràdio Sant Celoni	107.7 FM	www.santceloni.org
Ràdio Sant Cugat	91.5 FM	www.radiosantcugat.com
Ràdio Sant Hilari	107.3 FM	www.geocities.com/televisioncity/1834/programa.html
Ràdio Santpedor	90.0 FM	www.minorisa.es/rsantpedor
Ràdio Tàrraga	92.3 FM	www.tarrega.com
Ràdio Tiana	107.2 FM	www.viladetiana.org
Ràdio Tortosa	103.3 FM	www.tortosa.altanet.org
Segre Ràdio	93.4 FM	www.segreradio.com
Tarragona Ràdio	102.6 FM	www.ajtarragona.es
Ràdio Ulldecona	95.0 FM	www.radioulldecona.net
Ràdio Valira	93.3-98.1 FM	www.radiovalira.com
Ràdio Vilafranca	90.2 FM	www.ajvilafranca.es